

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Урба С.І.

У статті розглянуто питання формування та функціонування аграрного ринку, проаналізовано особливості розвитку ринкової інфраструктури. Обґрунтовано необхідність державної участі у регулюванні аграрного ринку та ринку матеріально-технічних ресурсів. Охарактеризовано тенденції зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектора економіки у відповідності до вимог СОТ. Запропоновано конкретні заходи щодо вдосконалення державного регулювання аграрного ринку в Україні.

Кількість бібліографічних посилань –14; мова українська.

Ключові слова: аграрний ринок, аграрна біржа, інфраструктура аграрного ринку, державне регулювання.

ВСТУП

Прагнення України стати повноправним учасником ринкових відносин ставить нові вимоги до державного регулювання аграрного сектора економіки. Проте першочерговим завданням є створення ефективного аграрного ринку. Така актуальність проблеми пов'язана з початковим етапом його формування і наявністю великої кількості невивчених сторін і аспектів, які мають значний вплив на дослідження. Важливого значення набуває створення і розвиток інфраструктури аграрного ринку, спрямовуючи товаропотоки через прозорі його процедури. Для цього усі заходи варто спрямувати на прискорений розвиток і підвищення ефективності агропромислового виробництва.

За роки реформування економіки в Україні створені певні передумови для розвитку аграрного ринку. Рівень його функціонування певною мірою визначається аграрною політикою держави як органічної складової економічної політики. Саме тому сьогодні пріоритетним напрямом подальшого розвитку сільськогосподарського ринку є удосконалення напрямів його регулювання.

Варто відзначити, що в Україні становлення аграрного ринку супроводжується цілим рядом невирішених питань, які привертають увагу науковців. Дослідженням даної проблеми присвячена праця Гайдуцького П.І.[7], в якій визначаються особливості формування ринку та конкретні заходи щодо його удосконалення. Питання створення інфраструктури аграрного ринку висвітлено в праці Валентинова В.Л.[6]. Особливий інтерес становлять публікації Губського Б.В. та Коваленка Ю.С. [8,10,11], в яких увага приділяється теоретико-методологічним основам формування аграрного ринку та участі держави у забезпеченні функціонування його суб'єктів. Водночас в економічній літературі

недостатньо розглядаються питання державного регулювання аграрного ринку.

Метою дослідження є детальне вивчення теоретичних основ формування аграрного ринку для визначення окремих шляхів удосконалення державного регулювання аграрного ринку та основних об'єктів його інфраструктури. Досягнення поставленої мети здійснено через методи збору інформації та порівняльного аналізу. У статті використано найновіші положення нормативно-правових документів, наукові джерела та особисті твердження.

Стаття складається із двох розділів: перший розділ присвячений питанням формування та розвитку аграрного ринку, зокрема, увага приділяється ринковій інфраструктурі, у другому розділі проаналізовано основні напрямки удосконалення державного регулювання аграрного ринку в Україні.

1 ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК АГРАРНОГО РИНКУ

Для дослідження розвитку аграрного ринку важливо з'ясувати його економічну сутність та особливості функціонування. Аграрний ринок – базова економічна категорія, яка визначається по різному. Більшість науковців наводять трактування аграрного ринку, виходячи із розуміння ринку як економічної категорії та функцій, які він виконує.

В економічній теорії сформована значна кількість визначень аграрного ринку, серед яких варто розглянути наступні.

Ринок – сукупність соціально-економічних відносин у сфері обміну, за допомогою яких здійснюється реалізація товарів і остаточно визначається суспільний характер праці, що вкладена у їх виробництво.

На думку більшості науковців аграрний ринок – це система установ, методів та ресурсів здійснення обмінних процесів, головним завданням якої є координація та управління агропромисловим виробництвом країни з метою задоволення споживчих потреб її громадян [11, с.21].

Згідно Закону України “Про державну підтримку сільського господарства України” аграрний ринок – це сукупність правовідносин, пов’язаних з укладенням та виконанням цивільно-правових договорів щодо сільськогосподарської продукції. Тобто ринок розглядається як правові відносини, що виникають у процесі укладання договорів щодо продукції сільського господарства.

Отже, виходячи із вищесказаного, аграрний ринок – це система економічних механізмів, норм та інститутів здійснення обмінних процесів у сфері агропромислового виробництва з метою забезпечення продовольчої безпеки держави.

Процес формування аграрного ринку в Україні має ряд особливостей [11, с.23]. Першою і визначальною особливістю є спонтанний, тобто позбавлений зовнішнього впливу, характер формування та функціонування аграрного ринку. Фактично він перебуває в рамках ліберально-ринкової моделі. На сьогодні в Україні все ще відсутні механізми прояву ринкової стихії. Незважаючи на окремі закони, які були прийняті в останні два роки, у державі тільки починає створюватися система державних інструментів впливу на розвиток аграрного ринку.

Другою особливістю, яка має не менш важливе значення, є відсутність “прозорості” інформації про ситуацію на аграрному ринку. Йдеться, зокрема, про велику кількість операцій, які не зафіксовуються, відсутність інформації щодо окремих продуктових ринків і невиконання завдань, що покладаються на відомчі галузеві інформаційні центри аграрного ринку.

Наявність недостатнього інституціонального забезпечення – третя особливість. До цього часу не створено організацій персоніфікації секторів аграрного ринку. Відсутні установи з практичної реалізації заходів державного регулювання та підтримки сільськогосподарських товаровиробників, які виступають основними суб’єктами аграрного ринку.

Ефективне функціонування аграрного ринку може бути досягнуте лише за умови максимального врахування інтересів усіх суб’єктів. Йдеться про справедливий розподіл прибутків між його учасниками, до яких відносяться виробники, споживачі та посередники.

Особливий вплив на початковому етапі формування аграрного ринку мали посередники. Посередник – це юридична або фізична особа, що зайнята просуванням товару від виробника до споживача на товарному ринку. На думку Котлера,

посередники є проміжними продавцями, що являють собою “сукупність осіб і організацій, що придбають товари для перепродажу або передачі їх в оренду іншим споживачам з вигодою для себе” [12, с.239].

Особливе значення у процесі формування аграрного ринку відводиться інфраструктурі. Інфраструктура – це основа, фундамент, внутрішня будова економічної системи [9]. Ринкова інфраструктура являє собою сукупність галузей і видів діяльності, які обслуговують ринок і забезпечують безперервність його функціонування, умови нормального розвитку ринкових відносин. Це комплекс елементів і видів діяльності, які створюють організаційно-економічні умови для ефективного функціонування ринкового механізму.

Інфраструктура аграрного ринку як самостійна економічна підсистема – це сукупність інститутів, що обслуговують даний ринок і забезпечують нормальний режим його функціонування.

Інфраструктура покликана забезпечити цивілізований характер діяльності ринкових суб’єктів. В економічній літературі до інфраструктури відносять торговельну мережу (підприємства оптової, роздрібною і змішаною торгівлі), ярмарки, аукціони, біржі, тарне і складське господарство, транспорт, комерційні банки та інформаційні служби, рекламні й консалтингові служби. Комплексне їх використання впливає на рівень витрат на зберігання і доставку продукції, тим самим знижуючи собівартість і ціни товарів кінцевого споживання [10]. За багатьма позиціями рівень розвитку інфраструктури аграрного ринку в Україні в цілому й у регіонах не відповідає умовам вільного руху товарів і послуг. У сучасних умовах інфраструктура аграрного ринку повинна сприяти підтримці необхідного співвідношення попиту та пропозиції, скороченню часу реалізації товару, зниженню витрат обігу, а отже, і цін, формуванню цивілізованого конкурентного середовища.

Передумовою розвитку ринкової інфраструктури стало функціонування різних за формами власності та господарювання у сільському господарстві товаровиробників. Багатоукладність сільськогосподарського виробництва забезпечує рухомість аграрної економіки при задоволенні ринкового попиту на продовольство базуючись на конкуренції із високою ресурсною ефективністю. Подальший розвиток інфраструктури аграрного ринку – формування прозорих каналів збуту сільськогосподарської продукції та ринку матеріально-технічних ресурсів і засобів, які направляються для потреб аграрного сектора.

З цієї метою у червні 2000 року прийнятий Указ „Про першочергові заходи щодо формування і функціонування аграрного ринку” [3]. В Указі

основна увага зосереджена на двох завданнях: створення інфраструктури організованого аграрного ринку та спрямування товаропотоків сільськогосподарської продукції через його прозорі процедури. Сьогодні така інфраструктура в основному створена. Проте вона не забезпечує просування безпосередньо товаровиробників до організованих оптових ринків, що не дає можливості поліпшити фінансово-економічний стан фізичних та юридичних осіб, які займаються аграрним виробництвом.

На сьогодні в Україні питома вага реалізації товарів за посередництвом підприємств оптової торгівлі в загальному обсязі продукції, що відвантажується виробникам, складає близько 25%, а кількість посередницьких організацій складає близько 30 тис.[5]. У країнах з розвинутою ринковою економікою кількість об'єктів інфраструктури у кілька разів більша. Розвиток сучасної інфраструктури аграрного ринку стримується з багатьох причин об'єктивного і суб'єктивного характеру. До них слід віднести обмеженість фінансових ресурсів, неприйнятна система кредитування, відсутність узгодженості в роботі торговельних і транспортних організацій, нестача складських приміщень, відсутність у регіонах чітких стратегій формування аграрного і продовольчого ринків.

Система інфраструктурного забезпечення аграрного ринку, на наш погляд, повинна бути багаторівневою, причому на рівні населених пунктів з боку держави повинна заохочуватися ініціатива самих товаровиробників щодо створення збутових і постачальницьких структур на безприбутковій основі.

При такому підході до формування інфраструктури, її установи, надаючи послуги суб'єктам ринкової діяльності, зможуть забезпечити виконання чотирьох найважливіших функцій:

- доведення товару до безпосереднього споживача;
- забезпечення зворотного зв'язку між виробником і споживачем;
- акумуляція тимчасово вільних коштів, регулювання грошового обігу.

Для розв'язання проблеми формування повноцінної і збалансованої ринкової інфраструктури, підвищення її ролі у формуванні конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції важливе значення належить оптовому сільськогосподарському ринку. Головна перевага такої форми організації торгівлі полягає в тому, що вона, по-перше, налаштована на кінцевого споживача, його захист і безпеку; по-друге, орієнтує товаровиробника на ринок та його вимоги, дозволяє йому планувати свою господарську діяльність, оптимізувати чисельність працівників, знизити затрати праці [13, с.130]. Крім того, ринки забезпечують стабільність у

продовольчому постачанні, захищають товаровиробника та переробника і сприяють надходженню коштів у бюджет за рахунок легалізації торгівлі.

Державної підтримки і регулювання потребує ринок матеріально-технічних ресурсів для аграрного сектора економіки. Це пояснюється високими цінами на продукцію для аграрної сфери. Тому доцільно чітко визначити заходи держави щодо цього ринку. Йдеться, насамперед, про надання засобів лізингу і товарного кредиту не продавцям засобів виробництва, а сільськогосподарським товаровиробникам, що створить конкурентну сферу, про обмеження монополістичного положення галузей, що виробляють засоби виробництва для села, шляхом встановлення відпускних цін на основі нормативних затрат і норми прибутку, що не перевищують 10%. Вітчизняні засоби виробництва повинні коштувати на 20-25% менше, ніж іноземні. До того ж, необхідно активно використовувати досвід кооперативів, створених сільськогосподарськими товаровиробниками, що працюють за принципом мінімізації затрат для учасників об'єднання.

2 НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Необхідність державного регулювання аграрного ринку зумовлена нестійким характером виробництва, цін і доходів виробників, нееластичним характером попиту на сільськогосподарську продукцію, відносно низькою мобільністю ресурсів в аграрній сфері[6, с.158]. Крім цього, державне регулювання аграрного ринку обумовлене двома основними причинами: диспаритетом цін на сільськогосподарську та промислову продукцію та великим коливанням цін на сільськогосподарську продукцію як у територіальному розрізі, так і в динаміці[8]. Головною причиною цього є різне співвідношення еластичності попиту та пропозиції на відповідні види продукції. Для подолання такої ситуації є необхідним використання державних механізмів впливу.

Світовий досвід показує, що для вирішення цих питань необхідна ефективна державна політика. У цій ситуації доцільно запровадити ціни підтримки (заставні і інтервенційні) та державні дотації сільськогосподарським товаровиробникам. Державні інтервенції – це операції державного регулювання ринку. Для їх здійснення використовуються кошти державного бюджету, а в разі необхідності й кредитні ресурси комерційних банків. Здійснюючи інтервенційні операції, державний агент може проводити свою діяльність на принципах самоокупності. За своїм змістом державні дотації вимагають менших

бюджетних витрат, ніж інтервенційні операції. Важливо також зауважити, що “дотація – це грошові кошти, що надаються з державного бюджету безповоротно” [14, с.155]. У такому випадку підтримка цін на сільськогосподарську продукцію через механізм інтервенційних закупівель є більш ефективною порівняно із державними дотаціями.

Існуючий на сьогодні ринок є непрозорим, і абсолютно непередбачуваним. У державі відсутня надійна система підтримки і регулювання ринку та його інфраструктури. Створення умов для ефективного функціонування аграрного ринку – безпосереднє завдання держави. Така необхідність обумовлюється економічною природою ринку як економічного механізму, неспроможного вирішувати соціально-економічних, а тим більше глобальних і локальних проблем. Активне застосування засобів державного регулювання аграрного ринку є важливою умовою його стабільності.

Державне регулювання аграрного ринку повинно здійснюватися, насамперед, з метою забезпечення продовольчої безпеки і підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки. Задля цього необхідно перетворити аграрне виробництво у прибуткову та інвестиційно-привабливу галузь, забезпечити вироблення максимальної доданої вартості та підвищити експортоспроможність аграрного сектора економіки України.

Система регулювання аграрного ринку охоплює організаційні та економічні напрями.

До організаційних напрямів відносяться: створення і розвиток його інфраструктури; формування нормативно-правового та інформаційно-аналітичного забезпечення; ведення моніторингу і прогнозування кон’юнктури аграрного ринку; посилення контролю за якістю та безпекою сільськогосподарської продукції; впровадження нових ринкових стандартів.

Економічні напрями включають: складання балансів продовольчих ресурсів, їх оптимізацію; узгодження попиту і пропозиції, підтримки їх рівноваги; регулювання й підтримка попиту і пропозиції, шляхом здійснення резервних, інтервенційних, заготівельних і регіональних закупок та продажу продукції через прозорі процедури ринку; регулювання експорту й імпорту продукції.

Для регулювання аграрного ринку прийнятий Закон України “Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року” [2]. Відповідно до цього закону основними напрямками розв’язання проблем формування ринків сільського господарства і продовольства є:

- удосконалення правових і організаційно-економічних засад забезпечення діяльності суб’єктів ринків в умовах інтеграції України в ЄС;

- розвиток біржової інфраструктури та удосконалення регулювання біржового товарного ринку;

- створення умов для розвитку ринку на умовах спот та форвард;

- аналіз кон’юнктури та прогнозів ринку;

- здійснення експортно-імпортних операцій із сільськогосподарською продукцією.

Втім, вимагає уваги реалізація загальнодержавних та регіональних програм розвитку інфраструктури аграрного ринку, запровадження заставних та інтервенційних операцій із продукцією сільського господарства і продовольством, адресної допомоги соціально незахищеним верствам населення та удосконалення державної підтримки доходів сільськогосподарських товаровиробників, квотування імпорту окремих стратегічних видів господарської продукції та продовольчих товарів та підвищення рівня державного контролю якості та безпеки продовольчих товарів у відповідності до міжнародних стандартів.

Розглянемо основні напрями держави у сфері удосконалення державного регулювання аграрного ринку.

Удосконалення правових і організаційно-економічних засад забезпечення діяльності суб’єктів ринків в умовах інтеграції України в ЄС. Розвиток аграрного ринку безпосередньо пов’язаний із державною аграрною політикою України. Основне її завданням, насамперед, полягає у вирішенні проблем адаптації законодавства у відповідності до законодавчих актів Європейського Союзу. Недосконалість та відсутність повноти правового регулювання аграрних відносин одна із суттєвих причин гальмування функціонування аграрного ринку. Так на протязі 1991-2005 років була прийнята низка законів та указів, спрямованих на створення сприятливих умов для формування ринку. До них слід віднести Указ Президента “Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку” від 6 червня 2000 року, Закон України “Про товарну біржу ” від 10 грудня 1991 року, Закон „Про зерно та ринок зерна в Україні” від 4 липня 2002 року, Закон України “Про державну підтримку сільського господарства” від 1 січня 2005 року та Закон України “Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року” від листопада 2005 року. Проте усі ці закони не виконувалися в повному обсязі через непослідовність процесу їх прийняття. Ця практика продовжується і надалі.

Особливу увагу потрібно приділити Закону України “Про товарну біржу”, що діє з 1991 року, більша частина положень якого вже не відповідає вимогам сьогодення, а тому вимагає вдосконалення.

Правового врегулювання потребує проблема розмежування функцій і механізму взаємодії

агарних бірж та агроторгових домів як основних складових ринкової інфраструктури. Саме закріплення на законодавчому рівні зазначених положень сприятиме ефективній діяльності аграрних бірж та формуванню структури аграрного ринку з чітким правовим статусом усіх його елементів.

У цьому напрямку заслуговують підтримки пропозиції про прийняття закону “Про аграрну біржу”, у якому доцільно відобразити особливості її діяльності та специфіку торговельних відносин. В окремому випадку, необхідно внести зміни і доповнення до Закону України “Про товарну біржу”, у якому окремий розділ присвятити аграрній біржі. У законі доцільно було б визначити правовий статус усіх об’єктів інфраструктури аграрного ринку, порядок та умови їх взаємодії з аграрними біржами. Внаслідок неузгодженості та недостатньої послідовності нормативно-правових документів щодо функціонування аграрної сфери, формування аграрного ринку носить спонтанний характер і відзначається відсутністю дієвих засобів попередження деструктивних проявів ринкової стихії.

Розвиток біржової інфраструктури та удосконалення регулювання біржового товарного ринку. Україні притаманний процес формування необхідних елементів ринкової інфраструктури, і, зокрема, особливої форми оптового ринку – товарних бірж. Згідно з визначенням „Британської енциклопедії”, товарна біржа – це організований ринок для купівлі-продажу контрактів у визначений час у майбутньому таких товарів, як пшениця, золото або бавовник, або фінансових інструментів, таких як облігації Казначейства США. На товарних біржах також торгують опціонами та індексами і лише 2-4% укладених ф’ючерсних контрактів завершується поставкою продукції.

Згідно Закону України „Про товарну біржу” головне призначення товарної біржі полягає в обслуговуванні товарних ринків, у тому числі продовольчих. Біржі повинні постійно дбати про покупців та продавців, а саме: створювати найпривабливіші умови для проведення біржової торгівлі; регулювати біржові операції; регулювати ціни на підставі співвідношення попиту та пропозиції на товари; надавати членам і відвідувачам біржі організаційних та інших послуг; здійснювати збір, обробку і поширення інформації, пов’язаної з кон’юнктурою ринку. Реалізація сільськогосподарської продукції через біржі – новий вид договірних відносин в аграрному секторі економіки.

Відповідно до Указу Президента України “Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку” головним елементом аграрного ринку є аграрні біржі як спеціалізований вид товарної біржі. Особливості

діяльності аграрної біржі відображено у Законі України “Про державну підтримку сільського господарства” від 1 січня 2005 року[1]. Згідно цього закону аграрна біржа – юридична особа, яка надає послуги суб’єктам господарювання з укладення біржових договорів щодо сільськогосподарської продукції, товарних деривативів, базовим активом яких є сільськогосподарська продукція, щодо іпотечних сертифікатів та іпотечних закладних, а також з проведення розрахунково-клірингової діяльності за ними.

Перші постанови уряду з питань організації біржового ринку сільськогосподарської продукції з’явилися ще у 1995 році. Проте система аграрних товарних бірж практично на працює на обслуговування сільськогосподарських товаровиробників. Ситуація з біржовою торгівлею є фактично незадовільною. Станом на початок 2005 року в Україні було зареєстровано 493 біржі, з них 34 – спеціалізовані агропромислові. Аналіз структури укладених угод на біржах за видами товарів показує, що протягом 2002-2003 рр. сільськогосподарська продукція складала 67- 68% [6, с.148].

До основних причин, які гальмували процес формування аграрного біржового ринку, слід віднести такі: непослідовні дії уряду, серед яких раптова заборона вивезення продукції за межі областей за період до виконання державного та регіонального замовлень; недостатньо відпрацьований механізм застосування ф’ючерсних контрактів; не вирішення питань, пов’язаних з приватизацією хлібоприймальних пунктів та ін.

Для вдосконалення товарної біржової торгівлі України необхідно прийняти цілий ряд конструктивних заходів. Йдеться, насамперед, про підготовку і утвердження концепції розвитку аграрних бірж, розширення закупівельних обсягів сільськогосподарської продукції в державні і регіональні інтервенційні державні фонди, формування інфраструктури аграрних бірж, яка повинна включати біржові склади, страхові компанії, брокерські контори, організацію підготовки спеціалістів біржової торгівлі тощо. Для поживлення діяльності аграрних бірж важливим є здійснення операцій на умовах укладання форвардних та ф’ючерсних угод.

Враховуючи, що більша половина сільськогосподарської продукції власного виробництва споживається в державі, фактор ціноутворення відіграє вирішальну роль у розвитку як внутрішнього ринку, так і економіки в цілому. До його основних складових належить ціна сировини і енергоресурсів, розмір ставок оподаткування і транспортних тарифів та інші. Проте, найбільше потенційне зростання ризиків слід очікувати з боку цін на паливно-енергетичні ресурси, більша частина яких імпортується.

Дослідження кон'юнктури та прогнозів аграрного ринку. Ринок – це багатофакторна система. Аналіз факторів, що впливають на ситуацію на аграрному ринку, розкриває найвпливовіші зв'язки, що утворилися на ринку агропромислової продукції і є визначальними у формуванні структури, кон'юнктури і тенденцій розвитку ринку.

До найсуттєвіших факторів, що безпосередньо впливають на кон'юнктуру аграрного ринку слід віднести:

- зміни нормативно-правової бази;
- зміни умов господарювання;
- вплив зовнішніх факторів;
- динаміка цін і інфляції;
- стан аграрних підприємств;
- інвестиційна активність;
- платоспроможність споживчого ринку та інші.

Основними категоріями аграрного ринку, що потребують аналізу, є попит і пропозиція товарів. Їх співвідношення на окремих етапах економічного розвитку формує ринкову кон'юнктуру. В сучасних умовах ринкова кон'юнктура формується під впливом попиту. Тому аналіз і прогнозування аграрного ринку потрібно починати з кількісної і якісної оцінки цих категорій.

Узагальнюючим показником розвитку аграрного ринку є показник товарообороту.

Важливим напрямом державного регулювання аграрного ринку є здійснення експортно-імпортних операцій із сільськогосподарською продукцією. Останні роки характеризуються новими умовами в зовнішньоторговельній діяльності сільськогосподарських підприємств. У цьому напрямку здійснено окремі заходи з лібералізації обмінного курсу, усунуено більшість експортних та імпортних обмежень. Особливий вплив на вдосконалення розвитку торгівлі сільськогосподарською продукцією має нормативно-правова база, яка спрямована на регулювання експортно-імпортних операцій на аграрному ринку України. До основних законодавчих актів щодо скорочення імпортних поставок належать Указ Президента України “Про

особливості застосування тарифних обмежень імпорту сільськогосподарських товарів відповідно до норм і принципів системи ГАТТ/СОТ” від 13 травня 1997 року, Закон України “Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції” від 17 липня 1997 року. Стимування експорту в Україні здійснюється відповідно до Закону України “Про ставку ввізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур”, прийнятого у травні 1998 року. Спочатку мито було встановлено у розмірі 23%, проте в червні 2001 року знижено до 17%. У контексті вступу України до СОТ однією з умов є скасування цього мита. Тому одним із першочергових завдань держави є вдосконалення нормативно правового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектора економіки у відповідності до вимог Світової організації торгівлі.

ВИСНОВКИ

Дослідження особливостей розвитку аграрного ринку показало, що основним його завданням є забезпечення продовольчої безпеки держави. Тому до пріоритетів ринку варто віднести формування запасів продовольства для задоволення потреб населення та зростання експортного потенціалу України. Крім цього, важливе значення має державне регулювання аграрного ринку. Основними напрямками держави у сфері удосконалення державного регулювання є розробка та удосконалення нормативно-правової бази, розвиток біржової інфраструктури, створення умов для розвитку ринку на умовах Спот та Форвард, аналіз кон'юнктури та прогнозів аграрного ринку. Для раціонального їх виконання у перспективі потрібно опрацювати державну програму регулювання аграрного ринку. Вона повинна чітко визначати місце і роль держави у ринковому процесі, забезпечувати захист аграрного ринку та сільськогосподарських товаровиробників.

Отже, вирішення усіх вищезгаданих питань створить умови повноцінного функціонування аграрного ринку в Україні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України “Про державну підтримку сільського господарства України” від 24.06.2004 р. № 1877-IV // Економіка АПК. – 2004. - №10. – С. 3-28.
2. Закон України “Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року ” // Урядовий кур'єр. – 2005. - № 218. – 16 листопада.
3. Указ Президента України “Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку” № 767/2000 від 6.06.2000 // Урядовий кур'єр. – 2000. - №103. – 8 червня.
4. Аграрна реформа в Україні / П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Луценко та ін., За ред. П.І. Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424с.
5. Білик Ю.Д. Організаційно-економічні та правові аспекти вдосконалення державного управління земельними ресурсами // Землевпорядний вісник. -2003.-№1. - С.16-18.

6. Валентинов В.Л. Регулювання міжгалузевих відносин в системі аграрної політики / Інститут аграрної економіки УААН. – К., 2003. – 330с.
7. Гайдуцький П.І. Формування та розвиток аграрного ринку // Економіка АПК. – 2004. - №3. – С.4-15.
8. Губський Б.В. Аграрний ринок. – К.: Нора-прінт, 1998. – 184 с.
9. Мороз В.В. Розвиток ринкової інфраструктури в АПК // Економіка АПК. – 2001. - №3. – С.82-84.
10. Коваленко Ю.С. Сільськогосподарське підприємство в ринковому середовищі. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – 204с.
11. Коваленко Ю.С. Наукові засади та основні тенденції формування аграрного ринку в Україні // Економіка АПК. – 2004. - №3. – С.19-29.
12. Котлер Ф. Основы маркетинга. – М.: Прогресс, 1992. – С.239.
13. Шмига О.О. Роль ринкової інфраструктури у підвищенні конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції // Економіка АПК. – 2005. - №7. – С.128-133.
14. Фінансовий словник-довідник / За ред. М.Я.Дем'яненка. - К.: ІАЕ УААН, 2003, с. 155.

УДК 334.012.64 (477.87)

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СЕЛІ

Варцаба В.І.

У статті основна увага приділена створенню середовища ефективного функціонування малих підприємств, особливо в сільській місцевості. Більш детально розглядаються правові, економічні, інституціональні, фінансові та організаційні заходи, які необхідно здійснювати органам державної влади, асоціаціями підприємців, суб'єктам соціального партнерства для стимулювання підприємницької ініціативи сільського населення

Кількість бібліографічних посилань – 6; мова українська.

Ключові слова: малий бізнес, підприємництво, інфраструктура, економічне середовище, цілі, критерії, принципи.

ВСТУП

Аналіз економічної ефективності функціонування основних організаційно-господарських форм підприємницької діяльності на селі показує, що його ефективність знаходиться в кореляційній залежності від макроекономічної політики держави, спрямованої на підтримку і розвиток підприємництва. Однак, незаперечним є і той факт, що заходи держави на макроекономічному рівні можуть бути успішними в разі їх підтримки на регіональному рівні управління. Йдеться про задіяння регіональних інституціональних факторів формування економічного середовища функціонування підприємництва, яке значною мірою впливає на ефективність його функціонування.

Акцентування уваги на цьому є вкрай важливим, оскільки ефективна макроекономічна політика закладає підвалини для розвитку регіональних інститутів розвитку підприємництва, під якими мається на увазі комплекс правових,

економічних, фінансових та організаційних заходів, здійснюваних органами державної влади на місцях, соціального партнерства, асоціаціями підприємців з метою створення умов для поліпшення ділового й інвестиційного клімату. У своїй сукупності відмічені інститути формують економічне середовище функціонування підприємництва. Безумовно, що воно не є раз і назавжди заданим. Воно піддається кон'юнктурним коливанням, які викликані економічним "циклом". Саме тому, коли мова йде про стабільне економіко-правове середовище функціонування малого підприємництва, скоріше за все можна говорити про стабільне середовище, яке відповідає певним умовам: незмінність системних його параметрів у тривалому часовому ланзі, зміни, які вмонтовуються в середовище, не повинні носити постійний характер, вони повинні ґрунтовно плануватися і бути науково обґрунтованими, а якщо вони вносяться, то це повинно робитися гласно, а їх запровадженню повинна передувати широка роз'яснювальна робота на місцях, оскільки відкритість і гласність при внесенні певних коректив у середовище